

УДК 343.98[343.3:316.774](477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.8>

ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ ЯК СКЛADOVA ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДЕРЖАВИ

Гора І.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України
ORCID: 0000-0003-2940-5338
e-mail: irvitgora@ukr.net*

Колесник В.А.,

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України
ORCID: 0000-0003-3570-8984
e-mail: valarko@urr.net*

Попович І.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності
Ужгородського Національного університету
ORCID: 0000-0003-0608-2564
e-mail: inna.popovych@uzhnu.edu.ua*

Гора І.В., Колесник В.А., Попович І.І. Інформаційна агресія як складова злочинів проти держави.

Розглянуто питання використання інформації, інформаційного впливу для вчинення злочинів, які посягають на державну безпеку. Звертається увага на те, що військове вторгнення на територію суверенної держави РФ супроводжує інформаційною агресією, поєднуючи свої дії з використанням зброї та збройних сил. Це створює інформаційно-психологічний тиск на урядовців, політичних діячів, населення країни, ускладнює внутрішні та міжнародні умови захисту державних і національних інтересів України.

Проблеми інформаційної безпеки держави та інформаційних злочинів перебувають у сфері уваги вітчизняних науковців, якими здійснено велику кількість публікацій з питань вказаної проблематики. В меншій мірі висвітленими залишаються питання розкриття розуміння інформаційної агресії як феномену, його кримінально-правової сутності, загроз, що несе для особи, держави й суспільства, розроблення заходів протидії, зокрема й кримінально-правовими засобами. Розглянувши наукові підходи до розуміння поняття «агресія» як насильство, автори вказують, що інформаційне насильство під час війни стає особливо небезпечним, передбачає заходи пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та емоційній сферах. Часто такі заходи здійснюють в агресивних формах у вигляді вчинення інформаційних злочинів. Інформаційна агресія РФ проти України має вираз у дезінформації, маніпуляції і поширенні пропаганди з метою впливу на українське суспільство, урядові структури, внутрішні політичні сили для сприяння розділу країни та знищення її суверенітету й підірву підтримки національної ідентичності. Сьогодні реалізації задумів інформаційного агресора сприяє розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та використання Інтернет-ресурсів.

Вказується на те, що інформаційна агресія – явище, котре породжено феноменом інформатизації суспільства і його наслідки за певних умов становлять склад кримінально-караних діянь та підлягають вивченню й оцінці в межах здійснення кримінального провадження. На думку авторів, перспективними для подальших наукових розвідок можна вважати питання оперативно-розшукового та криміналістичного забезпечення виявлення й досудового розслідування злочинів проти інформаційної безпеки держави.

Ключові слова: інформаційна війна; інформаційна агресія; інформаційні злочини; безпека держави; кримінальне провадження; досудове розслідування; протидія інформаційній агресії; доказування.

Hora I.V., Kolesnyk V.A., Popovich I.I. Information aggression as a component of crimes against the state.

The issue of using information and information influence to commit crimes that encroach on state security is considered. Attention is drawn to the fact that the military invasion of the territory of the sovereign state of the Russian Federation is accompanied by information aggression, combining its actions with the use of weapons and armed forces. This creates informational and psychological pressure on government officials, political figures, and the population of the country, complicating the internal and international conditions for protecting the state and national interests of Ukraine.

The problems of information security of the state and information crimes are in the sphere of attention of domestic scientists, who have carried out a large number of publications on the issues of the specified problems. To a lesser extent, the issues of revealing the understanding of information aggression as a phenomenon, its criminal and legal essence, the threats it poses to the individual, the state and society, the development of countermeasures, including criminal and legal means, remain covered. Having considered scientific approaches to understanding the concept of «aggression» as violence, the authors indicate that information violence during war becomes especially dangerous, involves measures of propaganda influence on human consciousness in the ideological and emotional spheres. Often, such measures are carried out in aggressive forms in the form of committing information crimes. The information aggression of the Russian Federation against Ukraine is expressed in disinformation, manipulation and the spread of propaganda with the aim of influencing Ukrainian society, government structures, internal political forces to promote the division of the country and the destruction of its sovereignty and the undermining of support for national identity. Today, the implementation of the plans of the information aggressor is facilitated by the development of information and communication technologies and the use of Internet resources.

It is pointed out that information aggression is a phenomenon generated by the phenomenon of informatization of society and its consequences under certain conditions constitute criminally punishable acts and are subject to study and assessment within the framework of criminal proceedings. According to the authors, the issues of operational-search and forensic support for the detection and pre-trial investigation of crimes against the information security of the state can be considered promising for further scientific research.

Key words: information warfare; information aggression; information crimes; state security; criminal proceedings; pre-trial investigation; counteraction to information aggression; evidence.

Постановка проблеми. В реаліях сьогодення безпека кожної держави, захист її національних інтересів в тому числі й в інформаційній сфері потребує окремої уваги та розроблення дієвих заходів, здатних забезпечити нормальне існування й сталий розвиток суспільства. Це в повній мірі стосується не лише здійснення практичних кроків з боку державних урядових структур, працівників правоохоронних та інших державних органів, а й викликає потребу проведення й запровадження в практику результатів цілеспрямованих наукових досліджень, котрі можуть сприяти підвищенню результативності роботи вітчизняного законодавця, політичних інститутів держави, правоохоронців, судових органів і громадських утворень, які стоять на сторожі національних інтересів України. В умовах сьогодення одним із напрямів загроз державній безпеці виступає не лише відкрита воєнна, а й інформаційна агресія з боку рф у вигляді розповсюдження на Україну, її населення, що проживає як на вільних від окупанта, так і на тимчасово захоплених ним територіях, а також тих громадян, які вимушено виїхали за межі нашої країни, рятуючи своє життя від ракетних, бомбових, шахедних та інших атак ворога. До загроз фізичного руйнування економіки

й соціальної структури нашої країни російський агресор додав спробу знищення енергетичної та теплової мережі, цинічно називаючи це «холодомором» ненависного їм українського народу, намагаючись зламати його волю й стремління до незалежності та національної самобутності. Такі дії створюють інформаційно-психологічний тиск на урядовців, політичних діячів, населення країни, ускладнюючи і без того не прості внутрішні та міжнародні умови захисту державних і національних інтересів.

Варто взяти до уваги ті обставини, що в сучасному інформаційному суспільстві російська федерація як держава з потужним економічним, воєнним і політичним потенціалом залишається одним з основних джерел загроз національній та міжнародній інформаційній безпеці, кібербезпеці, психологічному благополуччю населення не лише України, а й інших демократичних країн. Сьогодні рф активно реалізує концепцію інформаційного протиборства, базовану на поєднанні деструктивних дій в інформаційній сфері, у кіберпросторі, які все більше наповнюються нею проведенням інформаційно-психологічних операцій та інформаційних атак. Механізми таких дій активно застосовуються країною-агресором, починаючи з часів розвалу Радянського Союзу, і постійно вдосконалюються від самого початку відкритого воєнного вторгнення у 2022 році. Така деструктивна активність негативно впливає на психологічний клімат і збурює населення України, створює реальну загрозу розповсюдженню сепаратистських настроїв серед несвідомого населення України, вчинення диверсій на транспортних комунікаціях, посягань на майно й життя військових, які перебувають в тилу, актів кібертероризму та кібердиверсій не лише на важливих об'єктах промисловості, транспорту тощо, а й проти національної інформаційної інфраструктури. Разом з тим від злочинної діяльності, пов'язаної з неправомірним доступом сторонніх осіб, потерпають інформаційні права й свободи людини і громадянина, державні інформаційні ресурси, у тому числі й інформація з обмеженим доступом, службова та конфіденційна, а сучасне суспільство відчуло потребу кримінально-правового захисту від шкідливої і недоброякісної інформації та інформаційно-психологічного впливу на свідомість й поведінку людини. Ось чому у боротьбі з інформаційною агресією важливе місце належить заходам кримінально-правової протидії. Кожна з таких протиправних дій та їх наслідки потребують належної кримінально-правової оцінки, проведення досудового розслідування з метою визначення кримінальної кваліфікації діяння, встановлення винних осіб і притягнення їх до заслуженої відповідальності. Саме ж розслідування зазвичай пов'язано із проведенням складної роботи слідчого, залученням спеціалістів, проведенням низки судових експертиз для збирання й оцінки доказів тощо.

Зазначене зумовлює потребу докладного наукового опрацювання піднятих проблем, визначення можливостей і розроблення та теоретичного обґрунтування заходів з протидії інформаційній агресії.

Метою дослідження виступає розкриття окремих питань інформаційної безпеки держави й суспільства, розуміння поняття й сутності інформаційної війни та інформаційної агресії, їх значення та оцінки як кримінально-караних діянь, що вимагають протидії з використанням кримінально-правових засобів.

Стан опрацювання проблематики. Сьогодні науковими пошуками вітчизняних дослідників охоплено значний аспект важливих для науки й практики проблем протидії загрозам національної, а в їх числі – інформаційної безпеки держави. Продовжуючи наукову розвідку таких питань, варто звернутись до результатів роботи інших дослідників цієї проблеми, зокрема, дисертаційних та інших монографічних робіт, окремих наукових статей, підручників і навчальних посібників тощо, авторами яких виступають відомі вітчизняні фахівці, такі як В. Абакумов, О. Балинська, В. Багатиргареева, Р. Благута, В. Горбулін, О. Дзьобань, О. Довгань, В. Ліпкан, Є. Магда, В. Новицький, В. Пилипчук, Д. Прокофєва-Янчилєнко, О. Саган, А. Черняк, І. Юзова та багато інших науковців і практиків. Безпосередньо питанням інформаційної безпеки та інформаційної агресії присвятили свої роботи І. Боднар [1], І. Валюшко [2], О. Верголяс [3], Ю. Горбань [4], О. Дахно [5], К. Захаренко [6], В. Курило та С. Савченко [7], О. Марунченко [8], Н. Нетеса й В. Мокляк [9], О. Радутний [10], А. Стичинська [11] та багато інших дослідників. Їх праці слід вважати вагомим внеском у справу захисту державної й національної інформаційної безпеки України, підґрунтям для подальших досліджень цієї проблематики та розроблення дієвих заходів із захисту інтересів нашої держави та протидії інформаційній злочинності.

Водночас широкий спектр наукової й практичної проблеми дає підстави вважати, що піднята до розгляду проблематика вимагає подальших і різнобічних досліджень як загально-теоретичних питань, так і за окремими вузькими напрямками. На нашу думку, варте на увагу більш поглиблене дослідження інформаційної агресії як суспільного феномену, розкриття його розуміння й кримінально-правової сутності, загроз, що несе для особи, держави й суспільства, розроблення заходів протидії.

Виклад основного матеріалу. Питання інформаційної безпеки держави й суспільства після повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну стало актуальним не лише для нашої країни, а й для багатьох інших, передусім, Європейських країн. Водночас ці питання турбують й уряди та населення більш віддалених держав Азійського регіону, Близького й Далекого Сходу, Північної й Південної Америки, Австралії. Не буде перебільшенням казати, що це питання набуло планетарного масштабу. То ж не дарма проблеми інформаційної безпеки в аспекті існування загроз національним, державним, суспільним інтересам стали сьогодні предметом обговорення науковцями й практиками, вносяться до порядку денного наукових форумів, організаційно-практичних нарад урядових і громадських інституцій, майже не зникають з щоденного ефіру телекомунікаційних засобів та не сходять зі шпальт засобів масової інформації.

Досвід суспільства вказує на те, що багатьом сучасним війнам та навіть різномасштабним воєнним конфліктам передують війни інформаційні. Україна, на жаль, не стала винятком зазначеного ходу світових подій, перетворившись на об'єкт політичних маніпулювань з боку РФ за допомогою інформації. Дослідники цієї проблеми вказують на те, що від початків незалежності України російські канали супутникового мовлення, радіомовлення транслювали передачі, кінопродукцію із своєю викривленою ідеологією, спрямованою на підрич європейських цінностей та нагнітання міжетнічної ворожості, у тому числі маніпулювання мовними, релігійними, економічними питаннями. Нині латентна форма війни за допомогою інформації переросла у відкритий збройний конфлікт [2, с.57]. Можна вважати, що натеper щодня держава-агресор не лише руйнує нашу країну, знищуючи її промисловість, житлову й соціальну структуру, вбиваючи українців, але й здійснює інформаційні атаки, спрямовані на уряд і українське населення, що стало частиною її військової агресії. Тому протидія агресору на інформаційному фронті не менш важлива за протидію на фронті воєнному, а перемога в інформаційному протистоянні має стати складовою загальної перемоги України у цій війні. Ведучи мову про події, пов'язані з війною РФ проти України, автори численних публікацій часто використовують такі поняття як «інформаційна війна», «інформаційне протистояння», «інформаційна агресія» тощо. Не часто трапляється розкриття сутності кожного таких понять, але ми розуміємо, що мова йде про технології, які використовуються в інформаційній сфері, носять маніпулятивний характер і спрямовані на те, щоб ввести в оману якомога ширше коло споживачів інформації для порушення процесів управління українським суспільством, вплинути на дії уряду, військового керівництва, створити негативний міжнародний імідж нашої державі та її статусу як незалежної й демократичної країни.

На даний час термін «інформаційна війна» вітчизняними науковцями та і у більшості ЗМІ тлумачиться по-різному, що пов'язане з варіаціями перекладу з англійської мови словосполучення «information warfare». Його розуміють і як інформаційна війна, і як інформаційна боротьба, і як інформаційне протистояння, і як інформаційно-психологічна війна та ін. В інформаційній війні інформація виступає фундаментальною зброєю і водночас мішенню. Характеристика й розуміння сутності інформаційної війни варіює у доволі широкому діапазоні, включає в себе: пропагандистську діяльність і політичні технології, які застосовуються у ході політичної боротьби; протиправні дії в інформаційних мережах, що пов'язані з викраданням, викривленням або знищенням інформації; порушення роботи інформаційних систем, а також як інформаційне забезпечення традиційних бойових дій (розвідки, контррозвідки, керування, зв'язку тощо). Під поняттям «інформаційна війна» частіш за все розуміють сукупність методів та способів цілеспрямованого інформаційного впливу певних суб'єктів на інших, на соціальні відносини (відносини людей між собою, відносини в суспільстві та державі), інформаційні ресурси, інформаційно-аналітичні та інформаційно-технічні системи, системи формування масової свідомості та психіки окремої людини чи групи людей. Все це відбувається з використанням усіх властивостей інформації, інформаційних ресурсів та новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій з метою послабити моральні і матеріальні сили супротивника або конкурента

та водночас посилити власні. Така війна передбачає заходи пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та емоційній сферах і частіш за все такі заходи здійснюються в агресивних формах аж до вчинення злочинів.

Слід брати до уваги те, що інформаційне насильство під час війни стає особливо небезпечним, зокрема й зважаючи на його агресивні форми. Воно розраховане не тільки на дестабілізацію систем обробки й ретрансляції інформації, а й на послаблення державної безпеки, інформаційного суверенітету держави, зачіпаючи соціокультурні процеси, духовно-ціннісну сферу суспільного й індивідуального буття. Як слушно зауважує Ю. Калиновський, в сучасних війнах для здійснення інформаційного насильства застосовуються різні групи методів, спрямованих на маніпулювання суспільною свідомістю. У наші дні суспільні настрої, переконання, норми стають об'єктом першочергового нападу під час локальних та глобальних протистоянь. Як правило, інформаційні атаки агресора спрямовані на нав'язування громадянам країни (об'єкту нападу) власної картини сприйняття дійсності – здійснюються системні кроки для переоцінки цінностей на користь супротивника, на вкорінення антицінностей тощо. Відповідно, такий вплив на суспільну думку країни, проти якої здійснюється воєнна або інформаційна агресія, робиться з метою провокування певних психологічних та поведінкових реакцій громадян й військово-політичного керівництва держави, загального послаблення її обороноздатності, як підготовча фаза до подальших силових дій та ін. Для вирішення вищезначених завдань суб'єкти інформаційної агресії активно застосовують технології маніпулювання суспільною свідомістю, які мають як правило латентний характер [12, с. 136-137]. За будь-яких умов інформаційна війна завжди пов'язана з маніпулюванням інформацією, котра впливає на психіку, свідомість, світосприйняття респондента, провокує порушення цілісності суспільства, його стабільного емоційного стану, світогляду населення, викликає розпалювання міжособистісних, національних, релігійних, а то й міжнародних конфліктів. Сприяють розповсюдженню інформаційного матеріалу різноманітні віртуальні платформи й соціальні мережі, котрі являють собою нові можливості для міжособистісного спілкування з великою аудиторією, обміну інформацією й участі особи у громадському житті. Проте поряд з позитивними властивостями новітніх засобів комунікації вони також стають простором для прояву агресії, пропаганди насильства й деструктивних форм поведінки.

З самого початку повномасштабного вторгнення російська пропаганда активно працювала над деморалізацією українського населення та пониженням бажання вести збройну оборону й спротив агресору. Кремлівські наративи також використовували тактику страху та залякування, спрямовану на українців, щоб переконати їх у непереможності росії та в ненадійності сусідів України [13]. Політичний дискурс нашого сьогодення противника визначають погрози у різній формі – від ультимативних вимог припинити розширення НАТО у грудні-січні 2021–2022 років і пунктирного ядерного шантажу, який то наростає, то затихає, до постійних спроб залякування України з метою примусу до капітуляції після воєнного вторгнення на українські території у лютому 2022 року. Нереалізовані або частково реалізовані погрози залишаються чинником зловмисних інформаційних впливів і створюють безпекові ризики незалежно від факту реалізації.

Інформаційне протиборство пронизує на сьогодні усі форми боротьби, починаючи із дипломатичної, економічної й закінчуючи боротьбою воєнною, розвиваючись разом із тим як самостійна сфера діяльності. Інформація та інформаційні технології поступово стають дієвим засобом завоювання світу. Фактор впливу інформаційних технологій на свідомість широких мас населення може бути використаний також із деструктивною метою. Інформаційна зброя як засоби інформаційної війни стає все більш агресивною, вона здатна за короткий час викликати кризові явища: посягати паніку, спровокувати масові заворушення, погроми, призвести до дестабілізації політичної ситуації в країні та ін.

Термін «агресія» вживається надзвичайно широко як у публіцистиці, так і в науковому дискурсі різних суспільних сфер. Тлумачні словники української мови розкривають означену нами дефініцію переважно у контексті воєнних дій, надаючи їй політичний зміст. Так, Новий тлумачний словник української мови «агресію» пояснює як неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її незалежності [14, с. 23]. Аналогічне визначення міститься і в новому виданні Словника української мови 2010 р., проте уже містить деяке пояснення окремих видів агресії, зокрема, інструментальної [15, с. 22]. Безпосередньо у воєнній сфері агресія розглядається як окремий випадок насильства «пряме чи непряме застосування збройної сили («застосування збройної сили» – це один з видів насильства

– збройне насильство) однією державою проти політичної незалежності або територіальної цілісності іншої, а не навпаки. Водночас зауважується, що агресія може бути економічною, психологічною, ідеологічною тощо [16], тобто поняття «агресія» поширюється за межі воєнної сфери.

Зарубіжні науковці Р. Барон (R. Baron) та Д. Річардсон (D. Richardson) термін «агресія» розкривають як будь-яку поведінку особи, що містить загрозу або заподіяння шкоди іншим. Вони вважають, що агресивні прояви можна зменшити, якщо створити таку ситуацію, коли в суспільстві: потенційні агресори не зазнають сильного провокування; практично не отримують вигоди від застосування агресії; можливе покарання за агресивні дії буде суворим; імовірність покарання висока [17, с.11–13]. Отже, окремими мірами протидії агресії вони вважають можливість запровадження каральних заходів до агресора. В разі кримінальної караності таких діянь це може бути визнання акту агресії злочином, що тягне кримінальне покарання злочинця.

Існує й більш широке тлумачення даного терміну, за якого під агресією розуміють дії, що завдають шкоди не тільки людині або тварині, а й узагалі будь-якому живому чи неживому об'єкту, спричиняють фізичну шкоду людям або викликають у них психічний дискомфорт (негативні переживання, напругу, страх, тривогу тощо), тобто – це цілеспрямована руйнівна поведінка, яка суперечить нормам та правилам співіснування людей у суспільстві [18]. Водночас вітчизняна дослідниця В. Чернописька вважає, що агресивними можуть бути не лише фізичні дії, а й висловлювання, які силою слова можуть завдати шкоди людині, суспільству, державі. Під вербальною агресією вона розуміє такий акт поведінки, яка наносить шкоду потерпілому за допомогою слова (погрози, образи, наклеп тощо) [19, с. 137]. Окремим і доволі поширеним на сьогодні виявом агресії є її інформаційна форма. Її визначають як дії, пов'язані зі створенням й використанням агресором інформації, що спрямована на завдання супротивникові конкретного й відчутного збитку в окремих сферах його діяльності. Під час воєнних дій чи інших міждержавних конфліктів інформаційна агресія доповнює воєнну, а іноді може й перевершувати шкідливі наслідки останньої.

З кримінально-правових позицій науковцями звертається увага на те, що інформаційна агресія є різновидом інформаційного протиборства (суперництва в інформаційній сфері щодо впливу на соціально значущі відносини та/або встановлення контролю над джерелами стратегічних ресурсів), яке, своєю чергою, є різновидом будь-якого протиборства і полягає у посяганні на свідомість та світосприйняття людини, формування цілісної картини оточуючого простору, а в окремих аспектах державного рівня – на національну безпеку України в інформаційній сфері з метою нанесення істотної шкоди в окремих сферах життєдіяльності суспільства [10, с. 59].

Ведучи мову про інформаційну агресію, вітчизняні науковці А. Бадер та С. Вовк розуміють під нею насамперед маніпулювання інформацією, що провокує порушення цілісності суспільства, його стабільного, у тому числі й емоційного стану, підрив цілей, поглядів, світогляду населення, а також розпалювання конфлікту. До того ж, саме маніпуляція стає обов'язковою технологією керування не лише інформаційними потоками, а й масовою свідомістю у необхідному для агресора напрямі. Метою інформаційної агресії вони вважають послаблення моральних і матеріальних сил супротивника та посилення власних, а основним методом реалізації вказаного – маніпуляцію масовою свідомістю завдяки внесенню в соціальне середовище штучно сконструйованих уявлень, які дезорієнтують та дезінформують маси, послаблюють певні переконання, залякують народ об'язком ворога, а протилежну сторону ілюзією власної могутності [20, с. 111-112].

Основним засобом інформаційної агресії виступає створення інформаційного повідомлення і надсилання його конкретним або невизначеному заздалегідь колу адресатів. Від змісту, форми, насиченості емоційними складовими тощо залежить агресивність і маніпулятивна ефективність інформаційного засобу. Провідним завданням суб'єкта інформаційної війни стає насамперед відповідне кодування конкретного повідомлення. Найбільш поширеним засобом доведення до респондента відомостей є використання ЗМІ, що вимагає врахування структури та особливостей відповідних ЗМІ супротивника. Основне завдання в цьому контексті полягає у встановленні засобу найбільш широкого, а з тим і ефективного впливу на аудиторію – безпосередньо через пряму телерадіотрансляцію, друковану пресу, чи опосередковано – за допомогою глобальних мережевих інформаційних систем, політичних чи громадських діячів, представників опозиційних до уряду держави сил, працівників посольств, військових, журналістів, науковців тощо.

Істотною особливістю теперішньої інформаційної російської агресії є її спрямованість на моральну дестабілізацію суспільства та іноді навіть не приховуване країною-агресором нав'язуван-

ня своєї волі всьому або значним групам населення країни-жертви. Тобто у такій війні цивільне населення є одним із основних об'єктів так би мовити «уваги» супротивника: воно не тільки несе основний фізичний тягар наслідків збройного протистояння, але і перебуває під шаленим тиском інформаційної та психологічної складової частини військово-політичного конфлікту [21]. Іншою особливістю є те, що така агресія країни-окупанта спрямовується одночасно не лише проти українського, а й проти власного російського населення, велика кількість якого від початку не підтримувала великошовіністських устремлінь свого уряду, або швидко розчарувалися в наслідках широкомасштабного військового вторгнення на українські землі.

Інформаційна агресія РФ проти України має вираз у систематичній та цілеспрямованій дезінформації, маніпуляції і поширенні пропаганди з метою впливу на українське суспільство, зміни його думок, сприяння розділу та дестабілізації країни. Російські засоби масової інформації, включаючи державні телеканали та інтернет-портали, активно використовують фейкові новини, спотворення фактів та неправдиву інформацію для створення сприятливого образу росії та негативного образу України. За цим часто стоїть мета посіяти сумніви щодо суверенітету України, дестабілізувати її внутрішню ситуацію та підірвати підтримку національної української ідентичності. Російська пропаганда також активно експлуатує соціальні мережі та інтернет-платформи для поширення дезінформації та маніпуляції. Це може включати створення фейкових аккаунтів, коментування під новинами з метою поширення спекуляцій та недостовірних тверджень, а також розповсюдження змісту, який пропагує розкол та конфлікт українського суспільства [11, с. 109].

Сьогодні реалізації задумів інформаційного агресора істотно сприяє розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та використання Інтернет-ресурсів. У загальному розумінні інформаційна онлайн-агресія – це форма агресивної поведінки, котра має прояв у цифровому просторі і характеризується використанням електронних засобів комунікації для усних, письмових або візуальних повідомлень, спрямованих на завдання шкоди, висловлювання погроз, дискредитації або маніпуляції інших людьми. На жаль, але доводиться констатувати, що широта аудиторії, постійний і необмежений доступ, інтерактивність, а також така риса як можливість анонімної передачі повідомлень, стали причинами того, що на даний час цифрові медіа, і в першу чергу Інтернет, стали головними у розповсюдженні мови ворожнечі та інформаційної агресії у всьому світі. Дискредитація органів влади або політичних чи громадських діячів й розповсюдження фейкової інформації – це тип теперішньої російської онлайн-агресії, спрямований на цілеспрямоване руйнування репутації та довіри до будь-кого й будь-чого. В таких випадках може мати місце розповсюдження брехливої чи навіть певною мірою негативної але в гіперболізованій формі інформації про людину або організацію, політичні течії, урядові структури тощо з метою нанесення їм шкоди і підриву їх сприйняття суспільством. З цією метою може мати місце вербування певних осіб для участі в роботі деструктивних спільнот та організацій, до числа яких можуть відноситися як неформальні молодіжні групи, так і окремі політичні, релігійні об'єднання чи ін. Такі форми інформаційної онлайн-агресії можуть поєднуватися й переходити одна в одну.

Вітчизняні науковці й практики ведуть мову про два види інформаційних злочинів: предметом котрих є інформація, та способом вчинення котрих є інформаційний вплив. Інформаційний вплив як спосіб вчинення інформаційних злочинів може бути спрямований на інформаційні процеси, на конкретну людину як споживача інформації та на невизначене коло осіб. Акти інформаційної агресії можуть завдати шкоди як державі, суспільству несучи загрозу державним та національним інтересам, так і окремій людині. Кожна з таких дій в разі встановлення ознак кримінальної караності має бути досліджена в межах здійснення кримінального провадження. Питання досудового розслідування та судового розгляду матеріалів таких злочинів варті на їх окреме дослідження.

Висновки. Інформаційна війна передбачає задіяння заходів пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та емоційній сферах і частіш за все такі заходи здійснюються в агресивних формах аж до вчинення злочинів, досудове розслідування яких має певні криміналістичні особливості. Інформаційна агресія – явище, котре породжено феноменом інформатизації суспільства. Наслідки такого явища небажані для держави й суспільства, а за певних умов становлять склад діянь, які мають ознаки кримінальної караності і підлягають вивченню та оцінці в межах здійснення кримінального провадження. Проте на сьогодні воно існує і навряд чи його можна позбавитись в досяжному майбутньому, але з кожним роком розробляються, вдосконалюються й використовуються засоби інформаційної протидії. До таких слід віднести й заходи кримінально-правового захисту інформаційної сфери держави.

Перспективними для подальших наукових розвідок можна вважати питання оперативно-розшукового та криміналістичного забезпечення виявлення й досудового розслідування злочинів проти інформаційної безпеки держави, при вчиненні яких зловмисниками використано інформаційну агресію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боднар І. Інформаційна безпека як основа національної безпеки. *Mechanism of Economic Regulation*. 2014. № 1. С. 68–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mre_2014_1_8.
2. Валюшко І.О. Інформаційна безпека України в контексті російсько-українського конфлікту: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. Київ, 2018. 210 с.
3. Верголяс О.О. Правове забезпечення спеціальних інформаційних операцій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 287 с.
4. Горбань Ю.О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2015. № 1. С. 136-141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2015_1_21.
5. Дахно О.Ю. Адміністративно-правове регулювання протидії інформаційно-психологічним операціям на стратегічному рівні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Вип. 69. С. 260-265. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.44>.
6. Захаренко К.В. Інституційний вимір інформаційної безпеки України: трансформаційні виклики, глобальні контексти, стратегічні орієнтири: дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.02. Київ, 2021. 423 с.
7. Курило В.С., Савченко, С.В. Інформаційна агресія в контексті гібридної війни на сході України. *Освіта та педагогічна наука*. 2017. № 2(167). С. 5-13. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4239>.
8. Марунченко О.П. Інформаційна війна в сучасному політичному просторі: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Одеса, 2012. 208 с.
9. Нетеса Н., Мокляк В. Спеціальні інформаційні операції проти України як елемент гібридної війни та напрями протидії їм. *Інформація і право*. 2023. № 3(46). С. 98–107. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3\(46\).287168](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3(46).287168).
10. Радутний О.Е. Поняття та ознаки інформаційної агресії на законодавчому рівні в кримінально-правовій сфері. *Інформація і право*. 2015. № 2(14). С. 58-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2015_2_12.
11. Сличинська А.Б. Інформаційна агресія російської федерації: виклики та подолання. *Політичне життя*. 2024. № 1. С. 108-112. DOI 10.31558/2519-2949.2024.1.16.
12. Калиновський Ю.Ю. Суспільна свідомість як об'єкт маніпулятивних впливів в умовах інформаційної війни. *Сучасна війна: гуманітарний аспект: збірн. матер. V Міжнар. наук. конф. Харківського нац. ун-ту Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (Харків, 25-26 травня 2021 р.)*. Харків: Факт, 2021. С. 136-139. URL: <https://hups.mil.gov.ua/assets/uploads/library/nadhodzhennya/lupen-veresen-2021/pdf/21.pdf>.
13. Undermining Ukraine. Звіт Atlantic Council, February 2023. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/undermining/ukraine>.
14. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах. Том 1. Київ: Вид-во Аконіт, 2001. 910 с.
15. Словник української мови: в 11 томах. (1970–1980) / Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР; гол. ред. кол. І.К. Білодід. Київ : Наукова думка. 1970–1980. Т. 1. 1970. 799 с.
16. Словник української мови : у 20 т. / уклад. : Л.Л Шевченко та ін. (2010). Київ: Наукова думка. Т. 1: А-Б. 911 с.
17. Baron R. A., Richardson D. R. (1994). Human aggression. New-York: Plenum Press. 439 p.
18. Fromm E. (1990). The Anatomy of Human Destructiveness. Holt, Rinehart and Winston. New-York;Chicago; San Francisco. 521 p.
19. Чернописька Вікторія. Агресія та насильство: філософсько-правова кореляція дефініцій. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 1(37). С. 134-139. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2023.37.134>.

20. Бадер А., Вовк С. Інформаційна агресія: стратегії та техніки маніпулювання. *Лімонис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. 2024. Число 31. С. 110-115. DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.31.17>.
21. Світова гібридна війна: український фронт: монографія. За заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ: НІСД. 2017. 496 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 5.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 5.03.2026

© Гора І.В., Колесник В.А., Попович І.І., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0